

Н. Р. Гренасюк,
учитель початкових класів Лиценського ліцею Підгайцівської сільської ради
Луцького району Волинської області

Реалії національно-патріотичного виховання в НУШ

Розкриваються особливості патріотичного виховання у Новій українській школі. Зокрема, розглянуто педагогічні умови реалізації патріотичного виховання, формування почуття патріотизму, його сутність і методи у здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: початкова школа, патріотизм, здобувачі освіти, патріотичне виховання, Нова українська школа.

Hrenasiuk N. R. Realities of National and Patriotic Education in the New Ukrainian School.

The peculiarities of patriotic education in the New Ukrainian School are revealed. In particular, the pedagogical conditions for the implementation of patriotic education, the formation of a sense of patriotism, its essence and methods among students of primary education are considered.

Keywords: primary school, patriotism, education seekers, patriotic education, New Ukrainian School.

Постановка проблеми. Головним завданням системи освіти є всебічний гармонійний розвиток особистості. Воно здійснюється у нерозривному зв'язку з подальшим просуванням суспільства шляхом соціально-економічного та науково-технічного прогресу, з розвитком суспільних відносин. Динаміка соціокультурних перетворень у нашій країні актуалізувала гуманістичну парадигму виховання – формування соціально та морально зрілої особистості, якій притаманні найкращі якості громадянина, патріота. Підвищена вимогливість суспільства до морального стану, свідомості та поведінки громадян ставить перед педагогічною наукою і практикою завдання патріотичного виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. На актуальність патріотичного виховання вказує низка нормативно-правових документів у галузі освіти. Зокрема: Закон України «Про освіту», Державний стандарт початкової освіти (2018 р.), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Концепція національно-патріотичного виховання, Концепція «Нова українська школа». У Концепції НУШ звертається особлива увага на виховання в здобувачів освіти патріотичних почуттів.

Проблема патріотичного виховання – це одне з найважливіших завдань будь-якого освітнього закладу.

Вирішуючи проблему патріотичного виховання учнів, ЗЗСО насамперед зосереджує свої зусилля на формуванні у здобувача освіти ціннісного ставлення до явищ суспільного життя. У цьому плані основна мета патріотичного виховання полягає у формуванні громадянськості та патріотизму як інтегративної якості особи, що має на меті внутрішню свободу та повагу до державної влади, любов до Батьківщини та прагнення до миру, почуття власної гідності та дисциплінованість, гармонійний прояв патріотичних почуттів та культури спілкування. Становлення патріотизму як якості особи визначається і суб'єктивними зусиллями педагогів, батьків, громадських організацій, і об'єктивними умовами функціонування суспільства – особливостями державного устрою, рівнем правової, політичної, моральної культури суспільства.

У цілому нині на особистісному рівні патріотизм постає як найважливіша стійка характеристика людини, що виражається у його світогляді, моральних ідеалах, нормах поведінки. При цьому в конкретному значенні поняття «патріотизм» передбачає:

– наявність серед основних емоцій кожної людини шанування місця свого народження та місця постійного проживання як своєї батьківщини, любов та турбота про це територіальне формування, повагу до місцевих традицій;

– повагу до своїх предків, любов і прояв терпимості до своїх земляків, бажання допомагати їм;

– конкретні щоденні дії щодо поліпшення стану своєї Батьківщини. Допомога та взаємовиручка своїх співвітчизників, починаючи від підтримання порядку, охайності та зміцнення дружніх стосунків із сусідами по під'їзду, до гідного розвитку всього свого міста, району, краю, Вітчизни загалом [3, с. 98].

Відомі українські філософи, письменники, науковці теж говорили про важливість національно-патріотичного виховання (табл. 1).

Національно-патріотичне виховання починається ще з дитинства і школа має великі можливості для його здійснення. Спочатку діти навчаються рідної мови, яку вони чують з першими звуками колискових пісень. Пізніше – заколихують їх розповіді українських народних казок та легенд, які розповідають їм мами, бабусі та дідусі.

Діти вчаться помічати прекрасне та незвичне навколо себе, спостерігати, милуватися природою, охороняти її. Тому, що то їхня маленька батьківщина.

А пізніше вже формується почуття причетності, відповідальності; розуміння необхідності піклуватися про свою сім'ю, родину, країну; готовність жити відповідно до її законів, сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства.

Діти мають зв'язок з тим, що відбувається в країні: їхні батьки захищають Батьківщину, працюють волонтерами, беруть участь в добровільних акціях. Потрібно розповісти учням, що держава, громадянське суспільство, українська діаспора роблять усе можливе для відновлення миру та порядку в Україні. Подолання зовнішньої агресії на Україну – можлива,

бо в національній єдності та гідності наша сила й незламність.

Успішним патріотичне виховання учнів початкових класів можна назвати лише тоді, коли діти чітко засвоїли і дотримуються загальноприйнятих норм і правил поведінки, виявляють бережне ставлення до довкілля, дотримуються чистоти, піклуються про власне здоров'я та здоров'я оточуючих, з повагою ставляться до родини, знайомих і незнайомих людей незалежно від їх віри чи етнічного походження, усвідомлюють свою національну належність та пишуться цим. Тобто зростають справжніми патріотами нашої України.

Слово «умова» означає те, від чого залежить щось інше (обумовлюване). У Педагогічному словнику-довіднику при розгляді умов освітньої діяльності умови визначаються як сукупність зовнішніх обставин, чинників, які сприяють чи перешкоджають успішності освітньої діяльності [6, с. 151].

Розглянемо педагогічні умови патріотичного виховання молодших школярів у НУШ. Системоутворюючим компонентом будь-якого освітнього процесу є його мета [9, с. 156].

Педагогічна мета передбачає у свідомості педагога бажаного результату своєї професійної діяльності, для досягнення якого спрямовано педагогічні дії. При цьому провідною та визначальною є глобальна мета, що дає загальну спрямованість усьому освітньому процесові. Ціль освітнього процесу виступає його системоутворювальним фактором. Тому саме система освітніх цілей визначає весь освітній процес у його цілісності.

Глобальною метою патріотичного виховання в українській системі освіти є виховання громадянина і патріота своєї країни. При цьому основними завданнями є формування у школярів любові

Таблиця 1

Вислови відомих педагогів про національно-патріотичне виховання

<i>Автор</i>	<i>Зміст</i>
Г. Сковорода [2, с. 12]	Кожен повинен пізнати свій народ і у народі пізнати себе... Якщо ти українець, будь ним... Усе добре на своєму місці і у своїй мірі
С. Русова [4, с. 223]	Лише національне виховання спроможне виплекати цілісну, високоморальну, патріотично налаштовану особистість
К. Ушинський [2, с.13]	Виховання, створене самим народом, має виховну силу, якої немає в найкращих системах, що ґрунтуються на абстрактних ідеях чи запозичені в іншого народу
В. Сухомлинський [6, с. 310]	Патріотизм – це осягнення святині – Батьківщини не тільки розумом, а й передусім серцем
А. Макаренко [2, с. 13]	Патріотизм проявляється не тільки в героїчних вчинках, від дійсного патріота потрібен не тільки «героїчний спалах», але й тривала, болісна, натискна робота, часто навіть дуже важка, нецікава, брудна

до Батьківщини та вміння нести відповідальність за майбутнє своєї країни.

Цільовий компонент освітнього процесу зумовлює його зміст. Змістом освітнього процесу виступає той рівень розвитку особистості, предметної та соціальної компетентності людини, який формується у процесі виконання навчально-пізнавальної діяльності та може бути зафіксований як її результат на певний момент часу. Це міра залучення людини до культури.

Аналіз науково-методичної літератури, власний педагогічний досвід дозволив нам зробити висновок, що процес виховання патріотизму у молодших школярів здійснюється за такими напрямками та педагогічними правилами:

- формування базової культури особи, культури життєвого самовизначення з урахуванням засвоєння базових культурних начал;

- спільний з учителем пошук моральних ідеалів духовної культури та вироблення дітьми на цій основі своїх цінностей, норм та законів життя, що формують активну особисту позицію школяра;

- метою освітньої діяльності, як на уроках, так і в позаурочний час, є не проведення заходів, не форми та методи, а сама дитина, її схильності й інтереси, ставлення до життя, до навколишніх та самого себе;

- виховання має будуватися на добровільному бажанні дітей брати участь у будь-якій справі. Примусовий освітній процес призводить до моральної деградації учнів. Дітей не можна зобов'язати «виховуватись». Вільна воля проявляється, якщо вчитель у вихованні спирається на інтерес, почуття товариського та громадянського обов'язку, творчість, повагу [1, с. 14].

Аналіз науково-педагогічної літератури, спостереження за освітнім процесом сучасної

початкової школи дозволили нам виділити загальні та конкретні умови патріотичного виховання молодших школярів (табл. 2).

Проаналізувавши розглянуті педагогічні умови, виділимо найбільш ефективні, за яких процес формування патріотичної свідомості проходить результативно:

- включення до виховної системи школи роботи патріотичного спрямування з колективом за схемою: учні – педагоги – батьки;

- комплексне вирішення завдань патріотичного виховання – це формування цивільно-патріотичної свідомості, патріотичних почуттів, культури поведінки в громадських місцях, природних зонах, знання та повага законів держави, прав та обов'язків громадянина;

- співпраця з батьками щодо проблем патріотичного виховання учнів.

Звернемося до якісної характеристики зазначених умов.

У школі необхідна організація цілісного освітнього процесу, в якому, поряд з урочною системою занять, використовуються й інші форми навчання та виховання, колективної та індивідуальної діяльності учнів, орієнтовані на стимулювання творчої активності школярів, розвиток самостійності мислення, громадянськості, патріотизму, моральних якостей та ін.

У суспільстві помітно підвищення соціального статусу виховання. Ситуація, що склалася, вимагає більш активних і дієвих заходів держави, системи освіти, всього суспільства з виховання у дітей та молоді якостей громадянськості, патріотизму, культури міжнародного спілкування. Суспільство потребує нового рівня співробітництва у справі виховання дітей та молоді держави, сім'ї, громадських об'єднань, засобів масової інформації.

Таблиця 2

Характеристика умов патріотичного виховання молодших школярів

<i>Умови</i>	<i>Характеристика</i>
Загальні	– Організація виховного колективу як чинника та форми функціонування системи у класі, школі тощо. – Розвиток колективної діяльності та формування у дітей позитивного ставлення до неї
Конкретні	– Цілеспрямоване використання різноманітних форм впливу. – Використання у вирішенні поставленого завдання освітнього процесу та позаурочної роботи. – Посадження патріотичного виховання із практичною діяльністю школярів. – Поступове накопичення досвіду особистої та суспільно корисної діяльності

Мотивами, які безпосередньо спонукають до патріотичного виховання в молодшому шкільному віці, можуть і повинні виступати «вузькосоціальні» мотиви – почуття єдності з сім'єю, відповідальність перед батьками, вчителями, друзями, прагнення піклуватися про оточуючих.

Педагог повинен постійно враховувати «подвійну» мотивацію патріотичної діяльності та поведінки молодших школярів, бачити вплив на неї двох груп мотивів: широких соціальних, що надають сенс, емоційне тло цієї діяльності, та особистісних, вузькосоціальних, які безпосередньо спонукають до цієї діяльності.

У процесі патріотичного виховання молодших школярів особливе місце посідає якість педагогічної взаємодії у системі «вчитель – учень», куди входять такі моменти:

- обмін цінностями як особистісний обмін у вільному спілкуванні та діяльності (сприяє позаурочне та позакласне проведення занять);

- цілеспрямоване залучення школярів до цінностей суспільства (почуття причетності до історії країни, почуття захищеності та комфорту у власній сім'ї, прийняття себе як особистості);

- сходження вчителя до цінностей дитинства через інтуїтивне й теоретичне освоєння вікових закономірностей, індивідуальних інтересів та прагнень школярів.

У цілому нині при патріотичному вихованні здобувачів освіти вирішуються такі цілі:

- формування громадянсько-патріотичної свідомості;

- формування патріотичних почуттів, культури поведінки у громадських місцях, природних зонах;

- знання й повага до законів держави, прав та обов'язків громадянина [4].

Вважається можливим починати формування патріотизму молодших школярів з того, що ближче для розуміння й усвідомлення дітьми цього віку, – з інтересу і любові до свого імені, до своєї сім'ї.

Необхідно формування позитивного мікроклімату в сім'ї через спільну діяльність батьків та дітей, співпрацю з батьками щодо проблем патріотичного виховання учнів.

Сім'я виступає першим виховним інститутом, з яким громадянин відчуває зв'язок упродовж усього життя. У процесі сімейного виховання у дитини формується уявлення про сильні соціальні ролі, необхідні для «безболісної» адаптації в суспільстві. Саме сім'я закладає основи моральності, де формуються норми поведінки, що визначають стиль життя дитини, життєві установки, плани та способи їх досягнення. Спільні походи та екскурсії рідним краєм, у музеї та на виставки, в театри, під час яких обговорюється побачене, формують власну думку. Діти пишаються своїми родичами, коли вони беруть участь у спільних справах класу, школи, у змаганнях, конкурсах.

Висновки. Отже, турбота про національно-патріотичну, моральну сторону розвитку молодшого школяра не може залишатися тільки роботою школи. У цьому процесі вагому роль відіграють батьки.

Ми виділили такі педагогічні умови патріотичного виховання учнів цього віку: цілеспрямоване використання різноманітних форм впливу; використання у вирішенні поставленого завдання освітнього процесу та позаурочної роботи; поєднання патріотичного виховання із практичною діяльністю школярів; поступове накопичення досвіду особистої та суспільно корисної діяльності.

Література

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
2. Дем'янчук А. С., Марчук О. О. Висвітлення проблем патріотичного виховання молоді у працях відомих українських педагогів. *Збірник наук. пр. Міжнар. екон.-гуманіт. ун-ту ім. акад. С. Дем'янчука*. 2018. № 1 (19). С. 10–15.
3. Калакура Я. Формування українського патріотизму: історичне та історіографічне підґрунтя. *Українознавство*. 2008. № 2. С. 98–225.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: URL: <https://bdpu.org.ua/upbringing-work/national-patriotic-education/> (дата звернення: 4.01.2023).
5. Майборода Н. О. Педагогічні погляди В. О. Сухомлинського на проблему патріотичного виховання дітей сільських навчально-виховних комплексів. *Пед. дискурс* : зб. наук. праць. 2011. Вип. 10. С. 309–313.
6. Педагогічний словник / за ред. М. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 514 с.
7. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ МОН України від 16 черв. 2015 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15/sp:max20#Text> (дата звернення: 4.01.2023).
8. Решетняк В. Ф. Сутнісна визначеність деяких аспектів патріотичного виховання. *Виховання національної свідомості особистості* : метод. рек. / за ред. Д. О. Тхоржевського. Глухів, 2001. С. 20–156.

УДК 378.016:374

С. О. Сподарик,
завідувач відділу інструктивно-методичної роботи Волинського обласного
еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради

Професійна підготовка майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах НУШ

Розглядаються окремі аспекти професійної підготовки педагогів закладів позашкільної освіти. Порушено питання про роль Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради у практичній підготовці майбутніх педагогів, формуванні їх готовності до роботи у позашкільлі.

Ключові слова: заклади позашкільної освіти, професійний простір, практична підготовка, форми та методи позашкільної роботи.

Spodaryk S. O. Professional Training of Future Teachers of Extracurricular Educational Institutions in the Context of the New Ukrainian School.

Some aspects of the professional training of teachers of extracurricular educational institutions are considered. The role of Volyn Regional Ecology and Nature Center in the practical training of future teachers and formation of their readiness to work outside of school was shown.

Keywords: extracurricular educational institutions, professional space, practical training, forms and methods of extracurricular work.

Головною метою Концепції реалізації державної політики у сфері освіти «Нова українська школа» є створення освітнього середовища, де буде комфортно навчатись і яке даватиме дітям не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, де вчать критично мислити, експериментувати, аргументувати, не побоюючись висловлювати власну думку. Всі ключові компетентності НУШ однаково важливі, взаємопов'язані й кожна з них здобувачі освіти набувають та вдосконалюють під час навчання на всіх етапах освітнього процесу.

Позашкільна діяльність в умовах Нової української школи розглядається як значущий компонент компетентнісного підходу, як важливий фактор створення цілісної системи виховання творчо обдарованої особистості через найповніше розкриття різноманітних здібностей дитини.

У нових освітніх умовах заклади позашкільної освіти покликані забезпечити потребу дитини у творчій самореалізації, інтелектуальному, духовному, фізичному розвитку, підготовці її до активної професійної та громадської діяльності, створити умови

для соціального захисту й організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань і стану здоров'я.

Одним із завдань нової української школи є створення ефективного професійного простору, який допоможе підвищити професійний рівень педагогічних кадрів. Позашкільним навчальним закладам необхідний педагог, який здатний успішно здійснювати виховний процес, знаходити нові підходи для розв'язування проблем позашкільної освіти, який має бути соціально активною особистістю, високоосвіченою, ерудованою, висококультурною людиною, з чіткою громадянською і моральною позицією. Це має бути педагог-дослідник, оратор, він повинен володіти найновішими виховними, інформаційними технологіями, знаннями з психології, вікових та індивідуальних особливостей школяра, теорії та методики виховання, практичними вміннями й навичками організації освітнього процесу.

Що ж маємо сьогодні? В Україні дуже мало закладів вищої освіти, які б готували педагогів-позашкільників. Відсутність протягом останніх десятиліть навчальних закладів, факультетів,